

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију</p> <p>18.03.2016., Наставно-научно веће Филозофског факултета, Нови Сад</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>Др Александар Чучковић, редни професор за ужу научну област Социологија и Филозофија, 21.01.2016. године, Економски факултет у Суботици Универзитета у Новом Саду, Департман за европску и међународну економију и бизнис, председник Комисије;</p> <p>Др Миленко А. Перовић, редовни професор за ужу научну област Филозофске науке, 01.11.1995., Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Одсек за филозофију, ментор;</p> <p>Др Уна Поповић, доцент за ужу научну област Филозофске науке, 25.06.2015. године, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Одсек за филозофију, члан комисије.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме:</p> <p>Невена (Вера) Јевтић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава:</p> <p>10.01.1982., Крагујевац, Република Србија, СФРЈ</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив</p> <p>Одсек за филозофију Филозофског факултета, Нови Сад, Мастер професор филозофије</p>

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија

2008., Филозофски факултет, Нови Сад, Филозофија – докторске студије

5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:

6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Проблем критике код Хегела

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Докторска дисертација под насловом *Проблем критике код Хегела* истражује проблем филозофске критике у оквирима Хегелове филозофије, сучељавајући ово разумевање критике с његовим претходницима и савременицима, представницима немачког идеализма, као што су Кант, Фихте и Шелинг.

Рад садржи насловну страну, кључну документацијску информацију, садржај, изводе на српском и енглеском језику, увод, посебна поглавља, која су тематски подељена на више одељака, закључак и литературу.

Рад има 4 поглавља (укључујући увод и закључак), 329 странице и 185 референци.

Уводно поглавље (1) – Филозофско утемељење проблема критике - утврђује сам предмет дисертације (стр. 14 - 20).

У поглављу *Проблем критике у немачком идеализму (2)* проблематизује се Кантово поимање критике на основу односа концепата критике чистог ума и доктрине, идеје критичке дијалектике, места критике у култури ума, задатка критике унутар сфере практичке примене ума, односа критике и *Aufklärung*, те могућности разумевања критике као увода у филозофију. Кандидаткиња надаље тематизује схватање критике код истакнутих раних Кантових

следбеника и критичара. Посебни интерпретацијски поглед усмерава на Фихтеово разумевање идеје конститутивне критике и Шелингово схватање критике у форми борбе моралности и света (стр. 20 - 126).

Поглавље *Проблем критике у Хегеловој филозофији* (3) садржи следеће одељке: Статуирање проблема критике у Хегеловој филозофији (које тематизује место критике у култури рефлексije); Однос појма критике и захтева за универзалношћу филозофије, питање о критици субјективизма и критици формализма у Кантовој и Фихтеовој филозофији; Критика и јенска логика; Феноменологија духа као критички пројект (где се развија проблем критике и почетка у филозофији, однос појмова критике и ума, разумевање критике као праксиса, однос критике и ироније); Критика и дух времена тематизује смисао *Zeitkritik*, као и однос филозофије повести и критичке историје (стр. 127 - 315).

Поглавље *Закључна разматрања* (4) представља *Белешку о актуелности теме* у којој је изнесена општа оцена значаја теме и резултата истраживања (стр. 316 - 318).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Проблем филозофске критике јевалидно утемељен у односу према уобичајеном схватању појма критике и с обзиром на различите области њене примене. Разлика између појма уметничке икњижевне критике на једној те појма филозофске критике на другој страни експлицирана је у тематској расправи о томе како филозофска критика фундира властити задатак. Филозофска критика сједињује интерес за афирмацију слободе и својеврсну реконструкцију искуства свести. Њен се задатак принципијелно тиче слободе и њеног признања и реализације. Обе димензије се експлицитно формулишу у филозофији немачког идеализма, иако је преплитање појма критике с принципом субјективности и слободе припреман током историјског развоја модерног појма критике. Оправдана је темељна поставка да је ова епоха филозофије, а посебно Хегелова филозофија, мисаоно најрелевантнија као врхунац тог развоја.

2. У Кантовој филозофији је критика експлицитно стављена у однос са појмовима слободе и модерне субјективности. Иако је иницијално формулисана у сазнајно-теоријској равни, критика чистог ума се никако не може свести на ту раван, иако се у бројним интерпретацијама управо то чини. Критика је у Кантовој филозофији схваћена као доминантна филозофска снага. Прави смисао филозофске критике је видљив тек из перспективе целине Кантовог критичког пројекта. Врло је плодотворан приступ у овој дисертацији, посебно интенција да се с једне стране разматра сазнајно-теоријски значај критике чистог ума, али и знатно шири практички контекст и

контекст културе ума. На тај начин, критика се не показује искључиво као сазнајно-теоријска процедура. Као критика чистог ума, она се показује и у смислу модерног *conditio humana*. Кант је кључ критичког истраживања могућности метафизике формулисао у питању о могућности синтетичких судова а приори. У односу између критике и метафизике, преко проблематизације развоја метафизичког мишљења, показана је својеврсна априорна условљеност критике развојем и судбином тог мишљења. Садржински и организационо посматрана, критика је обрис и мисаоно кретање целе филозофије. Њен негативни карактер чини специфичну разлику према другим модусима филозофског мишљења. Из ове тематизације су произашла два подстицаја за даљи развој овог појма у правцу једног позитивног смисла критике, као и превладавања јаза између различитих инстанци филозофског мишљења. Међутим, практичка димензија овог Кантовог испитивања је наглашена управо преко истицања значаја метафизичког мишљења у једној култури ума. Критика чистог ума тек има легитимитет да арбитра при метафизичким споровима. Она ће метафизику легитимисати као науку под претпоставком сужења поља у коме се легитимно креће. Ово је посебно истакнуто као значајно у контексту чињенице да је са Кантовим учењем филозофија добила позив да негује модерно одређење човека као аутономног субјекта.

3.Темељни проблеми и противречности у Кантовом тематизовању појма критике развијају се с обзиром на истакнуте Кантове следбенике и критичаре. Посебно је валоризован Шулцов, Беков, Мајмонов, Рајнхолдов и Шулцеов допринос даљем развоју појма критике. На овај начин је убедљиво припремљено тло на коме се приказује Фихтеово схватање филозофије и система трансценденталног идеализма. Истакнута је идеја конститутивне критике која је укључена у изградњу система филозофије. Основни филозофски став је унутар Фихтеове филозофије положен у самосвест, односно слободу. Овим је експлицитно изнето оно што чини филозофски основ критике. Међутим, с Шелинговим тематизовањем односа критицизма и догматизма показује се и темељно ограничење критике с обзиром на то како је овај основ формулисан у критичком идеализму. Тако је трасиран основни правац Хегеловог проблематизовања филозофске критике.

4.Проблем критике у Хегеловој филозофији се отвара двоструко: с обзиром на мисаони отклон од Кантове и Фихтеове филозофије, али и с обзиром на афирмацију онога што је у овим филозофским пројектима постављено у темељ филозофске критике. По Хегелу, непосредна последица критицизма видљива је у такозваној „тенденцији утемељења“, која има врхунац у формули „провизорног филозофирања“. Хегел се у својим критичким текстовима разрачунава једним делом с различитим формулацијама ове идеје

„филозофирања пре филозофије“. Међутим, да би се заиста оценило на који начин Хегел остаје веран Кантовом критичком пројекту, показана је веза између схватања критике и природе филозофског мишљења односно система. У његовим јенским списима могуће је указати на начин како се захтев за универзалношћу филозофије артикулише и брани филозофском критиком. Она је средство афирмације филозофије као једне и јединствене. Шири историјски и културни контекст је она инстанца која намеће потребу за филозофском критиком. Она насупрот епохалном принципу субјективности аутономије стаје на страну и говори и у име онога објективног и хетерономије. Њен је циљ афирмација онога апсолутног и једно субверзивно укидање коначних форми и перспектива. Дат је и шири контекст Хегелове критике коначних форми мишљења у овом периоду његовог филозофског развоја и то преко концептуализације односа рефлексije и спекулације. Филозофска критика омогућава филозофији да прикаже целину човековог живота онако како она збиљски јесте као апсолутна обичајност. Ово произилази из Хегеловог напада на субјективизам и формализам Кантове и Фихтеове филозофије. Ове карактеристике њиховог мишљења су испостављене као највише идеје и хоризонт свог филозофског мишљења. Из принципа субјективизма Хегел изводи сву парадоксалност модерног схватања слободе која је формулисана у критичкој филозофији и која је у основи схватања задатка филозофске критике. Ово је истакнуто и као централни мотив проблема критике код Хегела и то с обзиром на историјски карактер филозофског мишљења. Унутар *Феноменологије духа* вишеструко је тематизован концепт критике у једној њеној историјској, епохалној могућности, а то значи онако како је артикулисана унутар критичке филозофије. Поглављу о уму, затим Хегеловој критици становишта моралитета и романтичарској реакцији у виду ироније приступа се на овај начин с намером да се покажу границе таквог концепта филозофске критике. Међутим, задржана је и друга перспектива која показује на мисаони дуг Кантовом критичком пројекту. Филозофска критика код Хегела израста на принципу субјективности и бива ношена његовим тоталним развојем и изражавањем. Она отвара могућност да се тај принцип заиста увиди и артикулише као фундаменталан историјски и историјско-филозофски догађај. Овај догађај представља обликовање оног мисаоног апарата који је у исто време био велики филозофски проблем, али и средство и подстицај за превазилажење тог проблема. Тематизација проблема критике завршава се у извођењу начина на који је Хегелова филозофија, на основу властитог критичког образовања, узела и себе у разматрање унутар историјског процеса. У форми филозофске критике, филозофија је код Хегела изборила проблемску свест о томе како је мишљење таква активност која на фундаментални начин

обликује границе онога што конституише и изражава.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Јевтић, Невена (2011), „Иронија као став модерне свести“, Нови Сад, Филозофски факултет, Одсек за филозофију, АРХЕ (16/2011), УДК 1Hegel 130.32, ISSN 1820-0958, стр. 37 - 47 (M51).
2. Јевтић, Невена (2013), „Искушење ироније. Може ли иронија играти улогу критике?“, Загреб, Хрватско филозофско друштво, Филозофска истраживања, Вол. 33, Бр. 2, УДК [7.01:7.035]:101.8Hegel, G.W.F., ISSN0351-4706, стр. 229 - 241 (M24).
3. Јевтић, Невена (2013), „О техници природе код Канта“, Нови Сад, Филозофски Факултет, Одсек за филозофију, АРХЕ (20/2013), УДК1 Kant 113/119,ISSN 1820-0958, стр. 38 – 50 (M51).
4. Јевтић, Невена (2014), „Систем илузије. Кантова доктрина трансценденталне илузије“, Филозофски факултет Нови Сад, Зборник радова: Контексти, УДК 3(082); 009(082),ISBN978-86-6065-292-0, стр. 1065 – 1075 (M33).

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Дисертација *Проблем критике код Хегела* има за циљ испитивање комплексног проблема у Хегеловој филозофији. Појам критике се у мисаоним системима Канта, Фихтеа, Шелинга и Хегела поставља као темељна проблемска перспектива у погледу њиховог разумевања филозофије и изградње филозофског система. Кандидаткиња је комплексности концепта критике приступила са становишта Хегелове филозофије у јенском периоду његовог филозофског развоја, али је успешно показала и сложену мисаону структуру проблема и с обзиром на целину његовог филозофског дела. Ово интерпретацијско држање се показало хеуристички веома плодним, будући да је омогућило анализу проблема критике прикаже у склопу Хегеловог односа према Кантовој и Фихтеовој филозофији и према принципу субјективности.

Тематско конкретизовање ове интерпретацијске одлуке подразумевало је препознавање и развијање међусобног преплитања великих филозофских тема које су везане с проблемом научности и систематичности филозофије, с односом теоријског и практичног, с проблемом почетка у филозофији, као и с конкретним филозофским поимањем слободе. На основу ове интегралне перспективе било је могуће сагледавање целину значења проблема критике, његову позицију у Хегеловом филозофском развоју и у Хегеловом односу с претходницима и савременицима. По схватању кандидаткиње, у Кантовој филозофији је по први пут проблем критике постављен на начин који омогућује да се она разуме као израз модерног принципа субјективности. Оно што је битно одредило тај епохални историјско-филозофски догађај, садржано је у раздвајању збиљности на појаве и ствари по себи, у свођењу слободе на моралну слободу и везивању критике за становиште моралитета.

Фихтеово схватање принципа филозофије и улоге критике у изградњи система филозофије имало је консеквентно велики значај за отварање различитих равни проблема критике. У дисертацији је заузет принципијелни став да се негативна и позитивна улога критике не може раздвојити унутар Фихтеовог филозофског пројекта. Стога је кандидаткиња систему филозофије пришла с обзиром на његово онтолошко разумевање, али је примат онога практичног одржан као доминанти мисаони мотив при разумевању критике. То јој је омогућило да кључне мисаоне подстицаје за разумевање значаја проблема критике код Хегела проведе на узоран мисаони начин.

Испитивање подстицаја који су се обликовали у Шелинговом поимању филозофске критике кандидаткиња је ограничила на хронолошки и проблемски релевантне текстове. Међутим, уједно је указала на статус ове проблематике с обзиром на потоњи Шелингов филозофски развој. Она је заузела интерпретацијску позицију према којој се рани Шелингови радови могу разумети као критика становишта критицизма. Ова позиција је оправдана тематизовањем чињенице да је Шелинг тај који експлицитно тематизује становиште критике као борбе моралности и света. Међутим, водећа претпоставка истраживања је да Хегелов концепт филозофске критике

представља врхунац оног разумевања филозофије које је карактеристично за целину филозофије немачког идеализма. Легитимирање те претпоставке кандидаткиња је провела показујући на који се начин битни моменти Хегеловог система филозофије показују као ношење с напетостима и тешкоћама које са собом носи проблем критике унутар Кантове и Фихтеове филозофије. Кандидаткиња је успешно показала да филозофска критика код Хегела израста на принципу субјективности. Управо је на тај начин отворена могућност да се модерни принцип субјективности артикулише као фундаменталан историјски и историјско-филозофски принцип. Међутим, кандидаткињина анализа је експлицитно показала на који начин Хегелова спекулативна филозофија признаје право овоме принципу уједно указујући и превладавајући његова ограничења. У овом контексту је указана, међутим, темељна разлика између Хегеловог филозофског становишта и становишта ироније као једног облика критичке артикулације модерне субјективности. Хегелово ношење с проблемом критике водило је резултату на основу кога је с правом изведен закључак о темељном историјском карактеру филозофије, у смислу у коме је она историјски делатна. С обзиром на овај резултат је могуће тек на прави начин проценити мисаони дуг потоњих тематизација критике Хегеловом схватању филозофске критике.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Тема дисертације је условила да се истраживање постави и проведе како проблемски, тако и историјски. Појам критике се у Хегеловој филозофији мора посматрати као мисаона напетост која је суштинска за његов филозофски развој. Задатку приказивања овог проблема кандидаткиња је приступила на темељу изузетно подстицајног интерпретацијског става о спрези критике и принципа модерне субјективности. То јој је омогућило да, с једне стране, постави и прикаже проблем критике с обзиром на практичку и историјску димензију саморазумевања човека и филозофије. С друге стране, тиме је отворена могућност да се континуитет мишљења у оквиру филозофије немачког идеализма, односно у система Канта, Фихтеа, Шелинга и Хегела, постави не само с хронолошког, већ с битно филозофског становишта. Кандидаткиња је уверљиво показала да се развој филозофског појмовља у Хегеловом систему може и мора тумачити управо с обзиром на схватање смисла и задатка филозофске критике. Сложени тематски однос различитих димензија проблема критике кандидаткиња је студиозно приказала на начин који одражава високу филозофску културу и темељно познавање изворне литературе. Такође, јасан интерпретацијски став јој је омогућио и да се према другим релевантним интерпретацијама односи са становишта изграђеног филозофског става.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Да

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Да

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

У овој дисертацији се по први пут успешно истражује проблем критике у Хегеловој филозофији. Појединачне анализе сваке од аспеката овог проблема, као и сучељавање с концепцијама водећих представника филозофије немачког идеализма, представљају вредан допринос филозофској образованости уопште. Целина истраживања својом комплексношћу и мисаоном усредсређеношћу представља особени научни подухват.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Дисертација нема недостатака који би битно утицали на резултат истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Александар Чучковић

Проф. др Миленко А. Перовић

Доц. др Уна Поповић
